

Folkekirkens gudstjeneste og liturgi

Autorisation og frihed

Lavet af:

Pædagog

Helge Toft Iversen,

Grønlandsgade 1,

6950 Ringkøbing

Genkendelighed

Jeg mener, at genkendelighed er vigtig. Jeg mener i store træk, at vi kan være glade ved den danske højmesse, som vi har i 1992 udgaven i alterbogen med dens struktur og genkendelighed men også med dens variationsmuligheder. Det er en god gudstjeneste, som vi godt kan være stolte af.

Vores gudstjeneste, som vi kender den, giver mulighed for at finde ro og hvile midt i en verden præget af travlhed og stress. Det er vigtigt.

Det, jeg finder genkendeligt, er først og fremmest klokkeringningen. Det er det, der kalder menigheden sammen.

Kirkens musik finder jeg genkendelig, hvor Præludium og Postludium spilles på orgel.

Indgangsbønnen er også noget, der for mange er genkendeligt. Nu er der ganske vist to udgaver, den gamle og en nyere fra 92. Det oplever jeg ikke som genkendeligt. Der gives også mulighed for eventuel udeladelse af indgangsbøn og i stedet begynde med syndsbeholdelse og absolution, Kyrie og Gloria. Det har jeg oplevet i Sct. Pauls Kirke i Århus. Det oplevede jeg som god gennemprøvet og slidstærk liturgi. Det bruges måske ikke så mange steder, men det blev brugt i den første lutherske kirke i Danmark som en del af den arv, man tog med sig fra den gamle kirke, og det hører med til noget af det, man med fordel kan gøre i 1992 udgaven af alterbogen.

Præstens hilsen og menighedens svar opleves som genkendelig.

At vi har Indledningskollekten, oplever jeg som genkendelig, men at der er to udgaver, oplever jeg ikke som genkendelig. Selv foretrækker jeg den første af bønnerne forfattet af Veit Dietrich i 1500-tallet.

Når præsten beder kollekten, vender han sig mod altret. Præsten vender sig mod Gud og står derfor med ryggen til menigheden. Her går vi sammen med præsten ind foran Guds ansigt, det er vigtigt og genkendeligt

Faste tekstlæsninger og kirkeårets tekstrækker oplever jeg som genkendeligt og bør bibeholdes.

Prædikenens plads er genkendelig.

Trosbekendelsen opleves som genkendelig.

Ikke mindst nadverliturgien opleves genkendelig. Nu bruges mange steder **b.** eller **c.** Det opleves genkendeligt, slidstærkt og godt, og mange steder er menigheden med i lovsangen og tilbedelsen enten i form af: "Hosianna i det højeste" eller endnu bedre i form af: "Hellig, hellig, hellig er Herren, Gud den almægtige. Himlen og jorden er fuld af din herlighed. Hosianna i det højeste" Nadverliturgi **a** forekommer mig at være lidt for forklarende.

Afslutningen med velsignelsen er meget genkendelig.

Den danske folkekirkes sorte præstekjole oplever jeg også som genkendelig. Jeg giver dog de præster ret, der mener, at der er brug for en ny præstedragt evt. en hvid. Præsten kan også i større udstrækning anvende den hvide alba. Den sorte præstekjole passer ikke til den fest, som en gudstjeneste skal være. Den egner sig bedst til begravelser.

Jeg har oplevet gudstjenester, som jeg ikke oplevede som genkendelige.

Jeg har set gudstjenester præget af den karismatiske bevægelse, hvor alt var spontant, og hvor jeg manglede en fast, slidstærk og genkendelig liturgi. Jeg har også oplevet, at man på højmessens plads har lavet rytmiske gudstjenester og gudstjenester, hvor et jazz-band ledsagede. Jeg har også oplevet en gudstjeneste, hvor et band med elektrisk guitar spillede under nadveren. Det oplevede jeg ikke som genkendeligt. Jeg savnede også den hvile og ro, der kendetegner en traditionel dansk højmesse.

Jeg tænker, det er fint med forskellige gudstjenester i løbet af ugen, f. eks pizza-gudstjenester, børnegudstjenester og BUSK-gudstjenester, juleafslutningsgudstjenester mm. Som henvender sig til forskellige grupper, men søndagens højmesse er noget særligt. Her skal vi ikke lave for meget om.

Vi skal ikke løbe efter alverdens ændringer i den, men forny den indefra med rod i traditionen med stort T.

Gudstjenesten skal ikke være præstens forestilling og heller ikke være afhængig af præstens opfindsomhed.

Vi må ikke falde for fristelsen til at sige min om gudstjenesten. Det er ikke min men vores gudstjeneste.

- Det er ikke de unges gudstjeneste.
- Det er heller ikke de gamles gudstjeneste.
- Det er heller ikke dåbsfolkenes gudstjeneste eller de kirkefremmedes gudstjeneste.
- Det er menighedens gudstjeneste og dermed alles gudstjeneste (F.B.Kristensen)
- Det er menigheden, den skal være genkendelig for.

Gudstjenesten skal genkendes som en klassisk kristen gudstjeneste og dermed som en evangelisk-luthersk gudstjeneste. Luther ønskede jo ikke at lave en ny kirke men blot at føre kirken tilbage under Kristi herredømme

Luther ønskede heller ikke at ændre for meget men kun at fjerne de misbrug, der var kommet til.

Man kan også sige, at gudstjenesten skal være evangelisk – luthersk og dermed klassisk kristen.

I den første lutherske gudstjeneste, efter kirkeordinansen, var der heller ikke tale om en ny gudstjeneste men om en justering af den gamle katolske messe i evangelisk retning.

Først sang man Introitus eller en dansk salme, Kyrie, Gloria (på dansk eller latin), Hilsen, Kollekt, Epistel. Herefter sang man en salme og herefter kom Evangelium.

I købstæderne, hvor man havde en latinskole, fortsatte man med at synge Den nikænske trosbekendelse og andre liturgiske led på latin helt frem til 1685. Så kom prædikenen, Nadver med indstiftelsesordene på

dansk og bevarelse af elevation og brug af messekløkke, Hilsen, Kollekt, Hilsen, Velsignelse og til sidst kort dansk salme(K.E.Larsen, H. O.Okkels)

På alterbordsforsiden i Thorslunde Kirke fra 1561, kan man se, hvad der kendetegnede den første lutherske gudstjeneste. Det ses bl.a. at man bibeholdt den oldkirkelige tradition med brug af messeklæder. Den ene af præsterne ved nadverhandlingen er iført både alba og messehagel, den anden er kun iført alba. Nadvergæsterne knæler under modtagelsen af brødet og vinen.

Jeg mener, at genkendelighed er vigtig for højmessens. Der er en tendens til præstationsræs og stress i tiden, jagten på oplevelser, hvor man hele tiden vil være med på det sidste nye.

Vi har brug for en genkendelig, gennemprøvet, slidstærk liturgi.

Gudstjenesten skal være en stærk støtte, som vi kan hvile i og ånde frit i, vende tilbage til igen og igen, søndag efter søndag(F.B.Kristensen)

Frihed

Jeg tænker egentlig, der er tilstrækkelig mulighed for frihed i den nuværende højmesseordning fra 1992. med dens variationsmuligheder.

Noget af det, der skal være frihed til er, at man arrangerer gudstjenester for konfirmander, minikonfirmander og deres forældre, hvor de evt. synger eller på anden måde medvirker. Det kan også være, at der er fremvisning af billeder eller andet kreativt, som de har lavet.

Autorisation

Gudstjenesten skal befordre mødet med Gud for mange slags mennesker. Der er tale om en relation mellem Gud på den ene side og os på den anden side.

Det skal foregå i en stram form, med dens genkendelighed og vane. Det er det samme og det samme hver gang, men med denne søndags særlighed og denne søndags tekst(F.B.Kristensen)

Autorisation er vigtig for at sikre menigheden mod vilkårlige liturgiske påfund. Vi skal ikke løbe efter alverdens ændringer af gudstjenesten. Liturgien skal være gennemprøvet og slidstærk.

Jeg mener det er vigtigt, at vi bevarer kirkeåret med dens faste tekster. Her skal der ikke være frit valg, da det er vigtigt, at vi som menighed kommer omkring alle sider af den kristne tro. I kirkeåret, som vi kender den, mener jeg, der er tale om noget slidstærkt og gennemprøvet.

Faste bønner med fast og autoriseret ordvalg mener jeg også, der er vigtig.

Vi skal fastholde, at vi ved nadveren bruger usyrede brød(Oblater), da nadveren blev indstiftet ved det jødiske påskemåltid, de usyrede brøds fest. Her skal man ikke have frihed til at anvende franskbrød, Wienerbrød eller andet.

Der er forskel på den ydre form og det indre liv, men der er en sammenhæng. Indhold kommer altid i en form.

Vi skal have øje for berigelsen og ikke kedsomheden ved fast liturgi, hvis det har substans, udføres ordentligt, smukt, værdigt, festligt, folkeligt uden at være stift

Faste mønstre og fast liturgi klarer sig bedre i længden end den spontane form, men det skal være levende fast liturgi med en medlevende menighed.

Menigheden skal gå ind i det, leve med, svare på korsvarene: "med din ånd" og "amen"
mm.(F.B.Kristensen)

Model 1. Den konservative. Behold den nuværende gudstjenesteordning

Jeg mener i store træk, at vi kan være glade ved den danske højmesse, som vi har i 1992 udgaven i alterbogen med dens struktur og genkendelighed men også med dens variationsmuligheder. Det er en god gudstjeneste, som vi godt kan være stolte af.

Jeg tænker, det kan give god mening at tydeliggøre eksisterende muligheder i en ny eller opdateret alterbog.

Der er f.eks. mulighed for eventuel udeladelse af indgangsbøn og i stedet begynde med syndsbekendelse og absolution, Kyrie og Gloria. Det har jeg oplevet i Sct. Pauls Kirke i Århus. Det oplevede jeg som meget værdifuldt og som god, gennemprøvet og slidstærk liturgi, som jeg varmt kan anbefale.

Her var der tale om en fornyelse af gudstjenesten, hvor man har søgt tilbage til den oprindelige form. Sognepræst Flemming Baatz Kristensen: "Ægte fornyelse er at gå ind i højmissen og prøve at finde dens nerve og så forny den indefra. Fornyelse er at finde højmessens ægte tradition med stort T" Fornyelse er ikke nødvendigvis det samme som forandring. Der er snarere tale om at begynde forfra, om en reformation af gudstjenesten.

At begynde med syndsbekendelse: Vi har brug for som menighed og enkeltpersoner at blive taget alvorligt. Vi har brug for at få læsset alt skidt af i starten af gudstjenesten. Vi kommer jo for at få et møde med Gud.

Kyrie og Gloria: Vigtigt, at den nye eller reviderede alterbog også gør opmærksom på den mulighed. Her gives der menigheden mulighed for, som den Kana'anæiske kvinde og den blinde Bartimæus at råbe: "Herre forbarm dig over mig".

Gloria, en lovsang med rødder tilbage til englenes sang julenat.

Ligeledes har man i Sct. Pauls Kirke valgt, at når der er dåb, finder den sted lige efter klokkeringningen. Hermed bliver dåben indledningen til gudstjenesten og nadveren noget af det sidste.

Indledningskollekten har vi i den eksisterende gudstjenesteordning i to udgaver. Her foretrækker jeg den første af bønnerne, der er forfattet af Veit Dietrich i 1500-tallet. De knytter bedst til ved dagens tema og tekst, kort og præcist lægger de ord til det, vi har brug for at bede om og takke for. De nye mangler teologisk dybde. Når det f.eks. til 22. søndag efter trinitatis siges: "Giv os at måtte opleve, at det vi beder om, også føres ud i livet". Jeg tror vi er mange, der må takke for, at vi ikke altid får det, vi beder om, men kun det som Gud ser, at vi trænger til.

Fint, at der også i ny alterbog bliver gjort opmærksom på muligheden for også at bruge **Den Nikænske Trosbekendelse**, smukt lyder det, hvor menigheden synger den på oldkirkelig melodi. Det er vigtigt, at menigheden lever med.

Teksten fra det gamle testamente (**lektie**) og teksten fra det nye testamente (**epistel**) kan fint læses af to lægfolk fra menigheden.

Nadverliturgien: Nu bruges mange steder **b.** eller **c.** Det opleves genkendeligt, slidstærkt og godt, og mange steder er menigheden med i lovsangen og tilbedelsen enten i form af: "Hosianna i det højeste" eller endnu bedre i form af: "Hellig, hellig, hellig er Herren, Gud den almægtige. Himlen og jorden er fuld af din herlighed. Hosianna i det højeste." Det finder jeg berigende og vigtigt. Under **c.** finder jeg også, at den anden bøn er bedst, hvor der begyndes med: "Lovet være du, hellige Gud og Fader, fordi du friede os ud af mørkets magt og førte os over i din elskede Søns rige." Her ser vi klart, at det er den bøn, Jesus bad ved det jødiske påskemåltid. De fejrede udfrielsen fra Egypten. Vi fejrer, at Gud udfrier os af mørkets magt (J.H.Mortensen, F.B.Kristensen)

Nadverliturgi **a** forekommer mig at være lidt for forklarende, og den kunne med fordel udelades i en nu alterbog.

Jeg mener, vi bør fastholde, at præsten vender sig mod altret under indstiftelsen af nadveren, da han jo er i færd med at bede takkebønnen, og han er dermed vendt mod Gud. Luther gjorde det samme.

Godt at tydeliggøre eksisterende mulighed for brug af elevation af brødet og vinen efter at indstiftelsesordene har lydt for at markere, at brødet og vinen nu er indviet og dermed bærere af Jesu legeme og blod.

Mange steder i Den danske Folkekirke, bl.a i Rindum Kirke, har man nu anskaffet sig messehagler i de forskellige liturgiske farver, der hører til i de forskellige afsnit af kirkeåret. Det er en berigelse, der skal gøres opmærksom på muligheden af i en ny alterbog.

Det er i hele taget vigtigt, at præsten ikke vil forklare alting i højmissen. Vi kan, som en har sagt, forklare gudstjenesten ihjel. Folk behøver ikke at forstå alting første gang, de kommer til en gudstjeneste. Der skal være plads til mysteriet. Gudstjenesten er noget, man skal blive fortrolig med. Folk, der kommer ind fra gaden, må gerne få en oplevelse af, at der her sker noget anderledes.

Det er også godt, at der i 92 udgaven gøres opmærksom på muligheden for at messe udvalgte dele af liturgi og bønner.

Kirken er det sted, hvor menigheden får et møde med Gud, der hvor han selv taler til os gennem sit ord. Det er også der, hvor Jesus selv kommer til os i sin nadver på en helt særlig måde, så at den, der modtager brødet og vinen, kan sige: Jeg fik Ham.

Gudstjenesten og dens liturgi skal være med til at understrege det underfulde, at Gud ønsker at handle himmelsk med os.

Model 2. Den frie. Autoriser strukturen i gudstjenesten

Der kan være ting i denne model, der kan have sin berettigelse, som er fælleskirkeligt, og som har rod i traditionen og arven fra oldkirken. Vi kan læse om det i Justin Apologier s. 105. Jeg tænker på strukturen med:

1. Indledning
2. Ordets gudstjeneste.
3. Nadverens gudstjeneste.
4. Afslutning

Men jeg er bange for, at det hvad teologi og liturgi angår, vil gi alt for store variationer sognene imellem. Det vil også give alt for store variationer, hvad angår kvaliteten. Som før skrevet: Fornyelse er ikke

nødvendigvis det samme som forandring. Der er snarere tale om at begynde forfra, om en reformation af gudstjenesten.

Jeg er bange for, at vi med valget af Model 2. vil komme til at opleve, at det bliver på bekostning af en genkendelig, gennemprøvet og slidstærk liturgi.

Jeg mener også, det er vigtigt, at vi bibeholder faste tekster og tekstrækker og kirkeåret, som vi kender den. Her er der tale om noget slidstærkt og gennemprøvet. Hvis præst og menighedsråd selv skal bestemme teksterne, er jeg bange for, at indholdet let bliver ensidigt og at upopulære tekster udelades.

Model 3. Mellemsvejen. Autorisation af strukturen og ordlyden i udvalgte dele

Her henviser udvalget til:

Et af folkekirkens bekendelsesskrifter, Den augsburgske Bekendelse, fastlægger i artikel 7 om kirken, at kirken er nemlig de helliges forsamling, hvori evangeliet forkyndes rent og sakramenternes forvaltes ret. Og til kirkens sande enhed er det tilstrækkeligt at være enig om evangeliets forkyndelse og sakramenternes forvaltning. Det er ikke nødvendigt, at der overalt er ensartede menneskelige traditioner og riter eller ceremonier, der er indstiftet af mennesker, sådan som Paulus siger: 'Én tro, én dåb, én Gud og alles Fader'. Confession Augustana VII (CA, VII).

Dog mener jeg at man i udvalget overser Artikel 15. (om kirkelige skikke), hvor der står: "Om kirkelige skikke lærer vore menigheder, at de skikke skal bevares, som kan bevares uden synd, og som er gavnlige for tro og god orden i kirken, så som bestemte helligdage, fester og lignende" I sidste del af artikel 15 advares kun mod misbrug, nemlig der hvor sådanne ting kan besvære samvittighederne, og hvor menneskelige overleveringer har til formål at forsone Gud og fortjene frelsen.

I den første lutherske gudstjeneste efter kirkeordinansen i Danmark, var der heller ikke tale om en ny gudstjeneste, men om en justering af den gamle katolske messe i evangelisk retning(K:E:Larsen)

Den første højmesse i Danmark havde en meget konservativ karakter, idet der stadig indgik messeklæder, elevation af nadverelementerne og lystænding.

Fornyelse er ikke nødvendigvis det samme som forandring. Der er snarere tale om at begynde forfra, om en reformation af gudstjenesten med udgangspunkt i arven fra oldkirken og arven fra reformationen.

Jeg er bange for, at vi let kommer til at løbe efter det sidste nye og mister rigdommen ved en genkendelig, gennemprøvet, slidstærk liturgi.

Jeg er bange for, at vi let ender i det, som en har kaldt for vulgærprotestantisme, hvor almindelige menighedsrådsmedlemmer er parate til at smide meget af den gamle liturgi ud for i stedet at lave en moderne gudstjeneste, eller en gudstjeneste, hvor alt bliver spontant, og hvor vi får for mange spejdgudstjenester med hjemmeformulerede bønner og mangel på klassisk kristen liturgi.

Liturgien omkring Dåb og Nadver er vigtig, men det er ikke det eneste. Gudstjenestens begyndelse og forskellige led er også vigtig.

Det er f.eks ikke ligegyldigt, hvordan præsten træder frem mod altret. Altret er også i en klassisk luthersk gudstjeneste fikspunktet. Jeg boede fra 1990-93 i Sønderborg, her var der på det tidspunkt en provst, der ved gudstjenestens start gik hen mod altret, ude fra siden, smed alterbog og bibel hen på altret, næsten som var det varer, han kom hjem med fra Netto. Det virkede ikke godt på mig. Anderledes oplevede jeg det i et nabosogn, Egen, hvor præsten iført alba og messehagel gik ind midt for altret, gik langsomt frem,

standsede op, bøjede hovedet, hvorefter han slog korsets tegn for sig, inden han gik helt frem til altret. Det glemmer jeg aldrig. Når præsten vender sig mod altret, vender han sig mod Gud. Det må man gerne kunne se og mærke.

Det er ikke ligegyldigt, hvilken form gudstjenesten har, og hvilke ord der bruges. Det skal være gennemprøvet og slidstærkt, men menigheden skal gå ind i det, leve med, svare på korsvarene: "med din ånd" og "amen" mm.(F.B.Kristensen)

Litteratur:

Kristensen, Flemming Baatz: "Berigelsen ved en fast liturgi i en dynamisk tidsalder". Foredrag på Menighedsfakultetet, 2018

Kristensen, Flemming Baatz: "Mødet mellem himmel og jord - På vandring gennem gudstjenesten", Forlaget Kolon – Lohse, 2010

Larsen, Kurt E: "Fra Kirkens historie 1500-1700", Forlaget Kolon, 1998.

Giertz, Bo: "Hyrdebrev: Vor arv vi kendes ved", Lohse, 1995.

Mortensen, Jan Holm: "Jesus og de jødiske fester", Lohse, 2018.

Okkels, Hans Olav: "Gudstjenesten – Bibelsk baggrund, Liturgisk forkyndelse", Helleberg og Elmquist, 1976.

Justin: "Apologier", Aarhus Universitetsforlag, 1996

"Hvad Den Danske Kirke står for", Ved udgiverne af Kirkens JA OG NEJ I kommission: J. Frimodts Forlag, 1965

"DEN DANSKE SALMEBOG", Det Kgl. Vajsenhus Forlag, 2003